

ואין בהן משום איסור גילוי, שאין הנחש שותה מהם.

ואלו הן: חד, מר, מתוק.

ומבאר הגמרא מהם יינות אלו:

א. חד, הוא טילא חריפא דמצרי זיקי. מין יין חזק וחריף מאוד, ומחמת חוזקו, מבקע את הנאד בו הוא נמצא! וכיון שחריף, ואין טעמו טוב ומתוק, אלא כחומץ הוא, אין הנחש שותה ממנו.

ב. מר, הוא ירנא. שטעמו רע ומר.

ג. מתוק, הוא חוליא. ונעשה מתוק מאוד, כיון שעמדו הענבים בשמש במשך זמן רב והבשילו מאוד. ואין טעם היין משובח. (322)

ולפי הסבר זה בדברי רבי יהושע בן לוי, מדובר ביינות גרועים. ומחמת גריעותם ופחיתותם, אין הנחש טועם מהם.

אולם רב המא, מתני מפרש את שמות היינות שהזכיר רבי יהושע בן לוי לעילויא, כיינות מעולים ומשובחים.

וזהו פירושם:

א. חד — הוא יין חריף מחמת שעירב חמר [יין] ופלפלין וסממנים, המחריפים אותו.

ב. מר — הוא יין בעל טעם מר מחמת אפסינתין [לענה] ששמין בו.

ג. מתוק — הוא מי בארג, והוא משקה משובח. [“בארג” בלשון פרס, משובח]

וכל אלו, יינות משובחים הם, ואין הנחש שותה מהם.

אמר רבי שמעון בן לקיש: יין ששמו “קרינא”, אין בו משום איסור גילוי.

שואלת הגמרא: מאי, מהו יין זה שנרקא “קרינא”?

אמר רבי אבהו: חמרא חליא יין מתוק, דאתי מעסיא, הבא ממקום ששמו עסיא. (323)

אמר רבא: ובמקומו, באותו מקום שרגלים לשתות, יש בו משום איסור גילוי. מאי טעמא — כיון שבאותו מקום, חמר מדינה הוא. והנחשים באותו מקום רגילים לטעמו. ולכן אסור בגילוי.

אמר רבא: האי חמרא יין דאקריב, שהחמיץ [ולא נהיה חומץ ממש], עד תלתא יומי, שלשה ימים מיום שהחל להתקלקל, יש בו משום איסור גילוי.

וכן יש בו איסור משום יין נסך.

מכאן מיום השלישי ואילך, אין בו משום ל-ב גילוי, ואין בו משום יין נסך, כיון שמקולקל הוא לגמרי.

ונהרדעי, חכמי נהרדעא אמרי אומרים: אפילו לבתר תלתא יומי לאחר שלשה ימים, חיישינן יש לחשוש בו משום גילוי.

מנת להשיב ולהמתיק טעמו.

מאלמנה שלמדה דבר זה מבעלה — היה נזהר.

323. יש המפרשים שזהי אסיא.

322. כך פירש רש"י. ובירושלמי משמע, שייך מתוק הוא יין מבושל. שהיו מבשלים אותו על

מאי טעמא? — זימנין מיקרי שתי, פעמים שבכל זאת, הנחש שותה ממנו.

תנו רבנן: יין תוסס יין חדש ביותר שנדרך עכשיו מן הענבים, ועדיין לא הגיע לכלל יין, נקרא הוא יין תוסס'. **ואין בו משום איסור גילוי.**

ובמה זמן אורכת תסיסתו, עד שנהיה ליין? — **שלושה ימים!**

וכן **השחלים** [מין צמח שחוק וטחון, ומערבין אותו במים או יין], **אין בהם משום איסור גילוי.** ואמנם, **בני גולה** (324) — **נהגו בהן איסור.**

ולא אמרן, לא אמרו דבר זה שנהגו בהם איסור, **אלא דלית בהו חלא,** כאשר בשחלים אלו, אין חומץ אלא מים או יין.

אבל, אם אית בהו חלא, יש בהם חומץ, **מיגרי בהו.** החומץ 'מתגרה' ומרתיע את חיכם של הנחשים, ומרחיקם מן המשקה.

ומשום כך, אין בו איסור גילוי. (325)

וכן **כותח הבבלי** מאכל חריף כחומץ, **אין בו משום איסור גילוי.** **ובני גולה** — **נהגו בו איסור.**

אמר רב מנשי: **אי אית ביה נקורי,** אם יש בו בכותח הבבלי נקירות בצורת נשיכת נחש, **חיישינן.** יש לחשוש שאכל ממנו הנחש. (326)

אמר רב חייא בר אשי, **אמר שמואל:** **מי טיף טיף,** טיפות שטפטפו אל תוך כלי שתחת החבית (327) — **אין בו משום איסור גילוי** [והטעם מתפרש להלן].

אמר רב אשי: **והוא** ההיתר **לשתות מטפטוף זה,** הוא כאשר **דעביד טיף להדי טיף טיף** הטיפות מטפטפות בתדירות, והנחש שומע את הטפטוף הרצוף — **ובורח!** (328)

אמר רב חייא בר אשי **אמר שמואל:** **פי תאנה** כאשר תולשין את התאנה מן העץ,

נחש — חוששין.

327. לשון רש"י: טיף טיף — כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף. ומשמע, שכך הוא שם הכלי, הנקרא כך משום הטפטוף הבא אליו.

328. כך פירש רש"י. וברמב"ם פרק י"א מהלכות רוצח הלכה ח', פירש שהטעם הוא מפני שזוחלי עפר מתיראין מבעבוע המשקה. ומשמע שאף קול הבעבוע הנוצר על ידי כך, מונעם מלשתות.

וכן הוסיף שם הרמב"ם "שמתיראין מן ההבל". והיינו כדברי הירושלמי תרומות פ"ח ה"ה, שאף משקה חם המעלה הבל — מותר. לפי שהנחש בורח ממנו.

324. 'בני גולה' כינוי הוא לרבי חייא ובניו, שעלו מבבל לארץ ישראל.

325. כך פירש רש"י. אולם מדברי התוספות בשבת קי א, סוף ד"ה וליתי, משמע להיפך, שהחומץ מגרה את הנחשים ומושכם לשתות מן המשקה.

ולפי זה, יש לפרש את דברי הגמרא 'ולא אמרן', על שיטת הגמרא שהשחלים, אין בהם משום גילוי. אך כאשר נתונים הם בחומץ, יש בהם משום גילוי.

326. הפרי חדש סימן קט"ז הביא מכאן ראיה, שבכל המשקים אפילו אלו שאין לחשוש בהם משום גילוי, אם בכל אופן רואים ששתה מהם

גבורה מתוספת בהן.

ואלו הן: דג, נחש, וחזיר. ואם כן רואים אנו כי כוחו מתגבר!?

מתרצת הגמרא: כח אוסופי הוא דקא מוסיף, אכן כאשר מזקין מוסיף הוא כח. אולם זיחריה, הארס שלו — קליש. נעשה קלוש ודליל. ומחמת כן, צף למעלה.

שנינו בברייתא לעיל: ארס של בחור נחש צעיר, שוקע.

ודנה הגמרא: למאי הלכתא, לצורך איזו הלכה, נאמר דבר זה?

דתניא: הבית שנתגלה פיתחה, אף על פי ששתו ממנה תשעה אנשים ולא מתו, לא ישתה ממנה עשירי. משום שהארס שוקע למטה. ואם ישתה העשירי מן המים שבהם הארס, ימות!

ולענין הלכה זו נאמר שארס של נחש בחור, שוקע. ללמדנו, שאסור לשתות מתחתיתה של חבית שנתגלתה.

ואכן, מעשה היה ששתו ממנו מן החבית, תשעה אנשים ולא מתו, ושתה עשירי — ומת!

ועל מעשה זה אמר רבי ירמיה: הדבר שגרם את מיתתו, זהו ארס השוקע לתחתית

נעשה לה מעין פה קטן במקום העוקץ, (329) איין בו משום איסור גילוי. ואין חוששין שמא ניקר בו נחש. (330)

כמאן, כדעת מי נאמר היתר זה? כי האי תנא, כתנא זה המובא בברייתא: דתניא, רבי אליעזר אומר: אוכל אדם ענבים ותאנים בלילה ואינו חושש אולי יש בהם ניקור של נחש ואינו מבחין בכך בחשיכה.

והטעם הוא משום שנאמר [תהלים קטז ו'] "שומר פתאים ה'!" (331)

אמר רב ספרא משום רבי יהושע דרומא מן הדרום: שלשה מיני ארס מצויים הן בנחשים:

א. של בחור נחש צעיר, הארס שלו הוא חזק וכבד, ושוקע בתוך המשקה אל קרקעית הכלי.

ב. של נחש בינוני שאינו צעיר ואינו זקן, וארס זה מפעפע אינו שוקע ואינו צף, אלא נתון באמצע הכלי.

ג. ושל נחש זקן, שהארס שלו צף למעלה.

שואלת הגמרא: למימרא, כי כל דכמה דקשיש הנחש — כחוש חיליה, כוחו כחוש וחלש, וקשה —

והתניא, שלשה, שכל זמן שמזקינין —

שאם ראה צפור מנקר בתאנה, חוששין שמא במקום הנקב, ניקר הנחש — ותאנה זו אסורה. וכתבו התוס', שהטעם שאוסרים שם, הוא משום כיון שישנה 'ריעותא' של ניקור, יש לחשוש לכל ניקורים, וניקור נחש בכללן.

331. הקובץ שיעורים [כתובות אות קל"ו]

329. כך פירש רש"י. וראשונים אחרים פירשו [עיין ריא"ז] שאין זה דוקא מן העוקץ. אלא כאשר מבשילה התאנה, נפתח בה פתח שממנו זבה הלחלוחית. ודבר זה, הוא אף בהיות התאנה עדיין על העץ.

330. כך פירש רש"י. ובחולין ט א מבואר,

החבית. ולכן האחרון ששתה את תחתית החבית מת.

וכן הדין באבטיח שנתגלתה, אף על פי שאכלו ממנה תשעה בני אדם ולא מתו, לא יאכל ממנה עשירי. משום שכאשר פותחים אבטיח, כל אותו מקום שפתחו, נשאר מגולה. וכיון שתוכו רך, שוקע הארס בתוכו.⁽³³²⁾

וכן מעשה היה בדבר זה, ואכלו ממנה תשעה, ולא מתו. ואכל עשירי — ומת!

אמר רבי: הדבר שגרם את מיתתו, זהו הארס השוקע לתוך בשר הפרי.

תנו רבנן: מים שנתגלו, הרי זה לא ישפכם ברשות הרבים. לפי שיש לחשוש שמא יעבור שם אדם יחף, ויעמוד הארס בין קשרי אצבעותיו, ואם יכנס מעט מן הארס וינקוב בבשרו, אין לכך רפואה!

ולא ירביין בהן את הבית. לא ישפכם על רצפת הבית, כדי להשכיב את העפר והאבק על הריצפה על מנת שלא יעלה באויר, לפי שיש לחשוש שמא יהלך אחד מבני הבית על העפר שנרבע במים, ויכנס בו הארס!

ולא יגבל בהן את הטיט, שהרי פעולת גיבול הטיט, נעשית בידיו. ועלול הארס להיכנס בהם.

ולא ישקה מהן, לא את בהמתו שעלול הוא להרגה על ידי הארס שיתכן ונמצא במים, ולא את בהמת חבירו. שאם יהרגנה, נמצא מפסיד את חבירו.⁽³³³⁾

ולא ירחץ בהן פניו ידיו ורגליו, שמא יחדור בהם הארס.

אחרים אומרים: אם רוחץ הוא מקום בגופו שיש בו סירטא, סדק בבשרו, אסור לרחוץ במים אלו. כיון שנכנס הארס וחודר דרך הסדק, אל תוך הבשר.

למות על ידי כף. ובפרט בבהמת חברו, מזיקו על ידי כף.

ולכאורה יש להקשות, שהרי לקמן [עמוד ב'] שואלת הגמרא מן הברייתא שנאמר בה 'אבל משקהו לבהמת עצמו'. והיינו משום שיש בזה בל תשחית. ולכאורה אפשר להעמיד שמדובר בבהמה העומדת לשחיטה, ובאופן זה אין בל תשחית, שהרי מותרת לאכילה. וכמו ששינינו בחולין נח א שבהמה ששתה ממים מגולין, מותרת!?

ויישב החשק שלמה, שמכל מקום יש לחשוש שמא הארס חזק וישפיע עליה מיד עד כדי שלא תוכל לעמוד ולילך. ובכך תיאסר לשחיטה. ולכן אסרו לעשות לכתחילה כל דבר שיכול לסכנה על ידי שתית מים אלו.

העיר, מדוע לא נאמר כן בכל ספק סכנה, ולא ידחה פיקוח נפש את השבת, משום שנאמר "שומר פתאים ה'?"

וביאר, דאין האדם חייב להמנע ממנהג דרך ארץ. וממילא הוי כאילו אין בידו לשמור את עצמו. ואז, נשמר הוא מן השמים. אבל כאשר בידו להזהר, אינו בכלל פתאים. ואם לא ישמור את עצמו, הוא מתחייב בנפשו, ולא יהא משומר מן השמים.

332. הוסיף המאירי, שכן הוא הדין בכל פירות לחין.

333. ביאר החשק שלמה, שהטעם הוא משום שעובר על בל תשחית לפי שיכולה הבהמה

ניזוק משתיית ארס הנחש.⁽³³⁴⁾ ומשום כך משקה את החתול של עצמו במים אלו.⁽³³⁵⁾

שואלת הגמרא: **אי חבי**, אם כן, דחבריה נמי, ישקה גם חתול של חבריו במים אלו. ומדוע נאמר כי משקה רק לבהמת עצמו?

ומתרצת הגמרא: אסור להשקות לחתול דחבריה, משום שכחיש. שתיית הארס מכחישה את בשרו.

וקשה: אם כן, דידיה נמי כחיש. החתול שלו גם מוכחש על ידי שתית הארס?

ומתרצת הגמרא: אחר ששותה את הארס ומכחיש, הדר בריא, חוזר הוא ומבריא. ואם כן, אין לאסור השקאת חתול במים שנתגלו.

אולם אם כן, דחבריה נמי, ישקה אף את החתול של חברו, כיון שאף הוא הדר בריא, חוזר ומבריא?

ומיישבת הגמרא: זימנין דבעי לזבונא, פעמים שירצה חברו למכור את חתולו, והחתול עדיין לא הבריא, ומפסיד ליה מיניה. צריך הוא למוכרו במחיר זול יותר מחמת כחישותו.

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן משום בשם רבי יהודה בן בתירא: שלשה מיני יינות אסורים הן:

א. יין נסך שניסכוהו ממש לעבודת כוכבים, אסור בהנאה, ומטמא היין הזה טומאה

אך אם אין פירטא באותו מקום שרוחץ בו, מותר. כיון שמסתמא הארס יפול, ולא יחדור לבשר.

שואלת הגמרא: הרי שיטת אחרים — היינו, היא דחברי תנא קמא, שהרי תנא קמא אסר לרוחץ בהם פניו, ידיו, ורגליו.

והרי פניו ידיו ורגליו, מקומות שיש בהם סדקים הם [כמו הסדקים שבכף היד, וכן האזנים והשפתיים מקומות פתוחים הם], ומשמע לכאורה בדברי תנא קמא, כי שאר מקומות שבגוף, מותר לרוחץ במים אלו. ואם כן, מה ההבדל בין דברי תנא קמא לדברי אחרים?

מתרצת הגמרא: איכא בינייהו ההבדל ביניהם, הוא בדינם של גב הירד, וגב הרגל, ורומני דאפי [הלחיים].

שבכל מקומות אלו, אין סדקים. ולדעת תנא קמא, אף הם אסורים ברחיצת מים אלו, כיון שסוף סוף הם בכלל ידים, רגלים, ופנים, ולדעת אחרים מותר, כיון שאין בהם סדקים.

אמר מר [לעיל]: לא ישקה מזה ממים אלו שנתגלו, לא את בהמתו, ולא את בהמת חברו.

שואלת הגמרא: והתניא, אבל משקהו במים אלו, לבהמת עצמו?!

מתרצת הגמרא: כי תניא הבריייתא ההיא, מתייחסת לשונרא לחתול. והחתול אינו

את הנחש!

335. כך פירש רש"י. אולם הר"ן ביאר, שהחשש הוא שמא יאכל חברו את הבהמה. ואילו

[ובענין זה, ראה עוד בב"ח יו"ד סימן קט"ז שדן לאסור דבר זה אף משום צער בעלי חיים].

334. וכן מבואר בפסחים קיב ב, שהחתול אוכל

כוכבים, אסור בהנאה⁽³³⁷⁾ משום גזירת יין נסך. ואם נגע בו שרץ, הריהו מטמא טומאת משקין בשיעור רביעית.⁽³³⁸⁾ כדין משקין

המורה, באהל ובמשא כמת, וטומאה זו היא בשיעור של כזית.⁽³³⁶⁾ ב. סתם יינם, סתם יין שהגיע מאת העובד לא-א

התורה, אלא רק מכת מרדות מדרבנן, אף אם שתה רביעית. ואילו היה זה איסור תורה, ודאי היה לוקה רק ברביעית, כשיעור כל אכילה אסורה. אבל מאחר שאיסור זה הוא מדברי סופרים, אין מלקות מן התורה אף לא על רביעית. אלא המלקות הם מדרבנן. אבל אין הכי נמי, אפילו שתה פחות מרביעית, לוקה מכת מרדות.

ב. ובטעם שיעור זה של סתם יינם ברביעית, ביאר הגרי"ז [חידושי הגרי"ז, ענינים חדשים, בענין סתם יינם, והובא באבי עזרי הלכות מאכלות אסורות פרק י"א הלכה א' ב' ג'], שיש שתי סיבות לאיסור יין נסך.

האחת, משום שהיא בכלל כל דברי עבודה זרה ותקרובתה, שהנהנה מהם עובר על "לא תביא תועבה אל ביתך" [דברים ז כו]. וכן עובר על "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" [דברים יג יח]. וכדברי הרמב"ם הלכות עבודה זרה פרק ז' הלכה ב'.

והשניה, משום שיין נסך, איסור הוא בפני עצמו. וכדברי הרמב"ם ספר המצוות לא תעשה קצ"ב. ואיסור זה מקורו מן הפסוק "אשר חלב זבחימו יאכלו, ישתו יין נסיכים" [דברים לב לח]. וכשם שזבח לעבודה זרה אסור, אף יין נסך אסור.

והנה, יין נסך עצמו, נאסר אף בכל שהוא, וכדכתיב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ומשום כך לוקה בכל שהוא. אולם סתם יינם, נאסר כעין איסורו של יין נסך. ובכח האיסור המיוחד הנאמר בו, אשר מקורו בפסוק "ישתו יין נסיכים". ואיסור זה הנאמר על שתיה, שיעורו ברביעית ככל איסורי משקין. ולכן איסור סתם יינם, הוא ברביעית.

בחתול, חשש זה אינו קיים. וכן הוא הדין בכל בהמה טמאה.

336. ודין זה נלמד מהיקש עבודה זרה למת — רש"י.

337. ביארו הראשונים [עיין מאירי וריטב"א] שבכלל זה יין שלנו שנגע בו נכרי.

338. א. הרמב"ם בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' כתב: סתם יינם אסור בהנאה כיון שנתנסך. ודבר זה, מגזירת סופרים הוא. והשתה מסתם יינם רביעית, מכין אותו מכת מרדות.

והקשה הלחם משנה: מנין לרמב"ם שאף האיסור המחייב מכת מרדות, הוא רק ברביעית. הרי לכאורה דברי הגמרא כאן נאמרו רק לענין טומאה. אך האיסור לכשעצמו, הוא בכל שהוא!?

וביאר, כי יתכן שסובר הרמב"ם ששיעור הרביעית הוא רק לענין חיוב מכת מרדות אך איסור השתיה הוא אף בכל שהוא. והוכיח כן מדברי הרמב"ם בפרק ט"ז שם הלכה כ"ט, שאם נתערב כל שהוא מסתם יינם בחבית יין כשר — הכל אסור. ומשמע שסתם יין בכל שהוא, אסור [וראה במנחת חינוך מצוה קי"א אות ה' שדין בזה].

ועדיין הקשה הלחם משנה, מנין לרמב"ם לחלק בין האיסור שהוא בכל שהוא, למכת מרדות שהיא רק ברביעית. והרי העונש הוא על עצם האיסור?

ובאבי עזרי הלכות מאכלות אסורות פרק י"א הלכה א' ביאר, שכונת הרמב"ם, כיון שאיסור זה הוא רק מדברי סופרים, אין בזה מלקות מן